

KOHTUTE SUHTLUS AVALIKKUSEGA

Ülevaade 3.12.2010 Paides toimunud töörühma arutelust

1. Kes või mis on avalikkus.
2. Milline on hetkeolukord läbi töörühma silmade avalikkuse ja kohtute vahelisel suhtlemisel.
3. Eesmärgid – milline võiks olla kohtute kuvand avalikkuse silmis.
4. Töörühma ettepanekud, mida teha tulevikus, et saavutada eesmärgiks seatud kuvand.
 - a. Õpilastele suunatud tegevused.
- 4.2. Teadmiste levitamine ühiskonnas kõige laiemalt.
- 4.3. Suhtlus erinevate huvigruppidega.
5. Eesmärgid suhtluses avalikkusega 1-2 aasta perspektiivis.

Austatud külalised, lugupeetud täiskogu.

Minu kaasettekande ülesandeks on anda Teile ülevaade mõttetalgutest, mis toimusid 3.12. eelmisel aastal Paides ja meie teema, millega me päeva jooksul tegelesime oli – Kohtute suhtlus laiemal avalikkusega.

Päeva alguses sõnastasime ka endale ülesande, mille peaks päeva jooksul lahendama ja see oli järgmine – kaardistada hetkeolukord, mis valitseb suhetes avalikkusega, püstitada eesmärgid, s.t. milline me sooviks, et oleks suhtlus avalikkusega ning sõnastada võimalikud lahendused eesmärkide saavutamiseks.

Defineerisime, et laiem avalikkus on inimesed, kellel ei ole otsest kokkupuudet kohtuga olnud, kuid ei ole välistatud, see kokkupuude võiks kunagi tekkida.

Päeva jooksul kujunesid meil välja ka konkreetsemad grupid, sest on selge, et kogu elanikkonnaga ei saa teha ühesugust tööd, esinevad erinevad grupid, kelle huvid ja vajadused on täiesti erinevad, seega keda huvitab erinev info. Sellest täpsemalt allpool.

Inimestel, kes ei ole ise kohtuga kokku puutunud, on tekkinud kohtute suhtes palju müüte. Leidsime, et need müüdid võivad eksitada inimest ka olukorras, kus tal tuleb otsustada, kas tal isiklikult tekkinud probleemi lahendamiseks, oma õiguste kaitseks tuleks kohtusse pöörduda või püüda iga hinna eest leida kohtuväline lahendus, mis lõppastmes võib viia omakohtuni.

Selleks et teha selliseid otsustusi, peab inimene teadma, mida kohtusse pöördumine endaga kaasa toob, millised on tema enda õigused ja kohustused, kui kulukas see protsess on, kui kaua võtab aega ja kindlasti ka milline võiks olla loodatav tulemus. Kas meie niinimetatud laiemal avalikkusel on olemas sellised teadmised, mis võiks tal aidata otsustust teha?

Leidsime, et tegelikult hetkeolukord on selline, et pilt, mis inimestel on kujunenud praegu kohtutest, on kujundatud eelkõige ajakirjanduses avaldatu ja tuttavate kogemuste poolt. Avalikkusele suunatud info teadlik pakkumine, et tõsta inimeste õigusteadlikkust ja ka

konkreetsed teadmisi kohtute kohta ja kohtust abi saamise võimaluste kohta, on olnud pea olematu.

Leidsime, et müüdid, mis võivad takistada inimest kohtusse pöördumisel, on järgmised:

- **kohtunikud on äraostetavad ja kallutatud** (see on tingitud sellest, et räägitud on ainult halbadest juhtumitest, kõrvale ei ole toodud tasakaalustavat infot),
- **kohus on hirmuäratav ja kinnine koht** (tuleneb madalast õigusteadlikkusest ja ka sellest, et tõepoolest ei ole inimestel kohtumajja asja muidu, kui on tekkinud probleem),
- **kohus on aeglane** (jällegi on rohkesti infot selle kohta, kui asjad venivad, tasakaalustav info ja üldse teadmised võimaliku ajakulu kohta kohtus puuduvad),
- **kohus on karistaja** (ajakirjanduse enamus info on kriminaalasjade kohta, tsiviil- ja haldusasjade kohta infot ei leia);
- **kohus ei tee õigeid otsuseid, hea advokaat räägib musta valgeks, kohtunik on rumal, kohtud räägivad keerulist juttu, lahenditest ei saa aru, karistused on liiga leebed** (selle taga on inimeste madal õigusteadlikkus, kohtuotsuste kohta avaldatud info ajakirjanike poolt on enamuses kantud emotsioonidest, ei selgu, miks kohus ühe või teise otsuseni on jõudnud);
- **kohus on kallis s.t. raha kulub kohtuskäimisele palju ning ilma advokaadita kohtusse minna ei saa** (info erinevate võimaluste kohta ei ole kättesaadav või ka arusaadav).

Selline on hetkeolukord, milline kohus paistab avalikkusele.

Millised sõnad võiks aga inimestele meenuda, kui nad kuulevad sõna kohus?

Meie leidsime, et need sõnad peaks olema eelkõige:

Abistaja – kohus on koht, kus saab abi või lahenduse oma probleemile,

Tarkus – kohtunik ja kohtuametnike professionaalsus;

Avatus ja inimlikkus – kohus ei ole hirmutav koht.

Milliste tegevustega aga oleks võimalik püstitatud eesmärged saavutada?

Tõdesime, et tegelikult on kinnistunud kohtute kohta eelnimetatud müüdid, mis võivad segada neil õigete otsustuste tegemist, seetõttu, et inimeste **õigusteadlikkus** on väga madal.

Siin tekib jälle küsimus, kuidas viia inimesteni teadmisi, mis neile hetkel ei tundu üldse vajalikud (olukorras kus tal ei ole probleeme, mille lahendamiseks on vaja kohtusse pöörduda) ja pealegi tundub valdkond keeruline.

Selle ülesande lahendamisel tuleb lähtuda eesti rahva vanasõnast, et mida Juku ei õpi, seda Juhan ei tea. Leidsime, et kui juba õpilastes tekitada selle teemaderingi vastu huvi, siis läbi selle on võimalik jõuda parimate tulemusteni. Noorteni on võimalik jõuda ja teadmisi viia väga erinevaid meetodeid kasutades.

Tegelikult on esimene võimalus inimeste õigusteadlikkust tõsta ju **kooli ühiskonnaõpetuse** tunnid. Minu isiklik kogemus on aga selline, et kooliõpikutes olev info kohtute kohta on täiesti vananenud. Mõnes mõttes on see ju arusaadav, sest kooliõpikuid ei uuendata igal aastal, kohtusüsteemis ja ka kohtumenetlustes on aga muudatused viimasel kümnendil olnud olulised. Võime ju loota, et enamus õpetajad on kursis nende erialal toimuvate muutustega ja õpetavad lapsi õieti, koostades ise tegelikkusele vastavaid õppematerjale. Kuid kas ka kohtusüsteem ise saaks kaasa aidata sellele, et koolides õpetatav esmane info kohtute ja õigussüsteemi kohta oleks õige ja et see ka huvi tekitaks?

Kõigepealt on vajalik **koostöö haridusministeeriumiga** selles osas, et koostada õppematerjale, kaasusi, õppevideoid, voldikuid. Võimalik on välja pakkuda, et kohtunikud näiteks käivad koolis andmas ühiskonnaõpetuse tunde, kus õpetatakse kohtusüsteemi ja ka üldisi teadmisi Eesti Vabariigi õigussüsteemist, tutvustada seadusi, kohtuprotsesside olemust ja seejärel õpilased ka kohtuistungit vaatama kutsuda.

Õpilastele, kellel juba huvi selle valdkonna kohta on tekkinud, on võimalus seda huvi süvendada näiteks väitlusseltside juures harjutuskohtu loomisega, süvendatult valikkursuste kaudu gümnaasiumis õigusteadmiste õpetamist jne.

Koolitada tuleks ka **õpetajaid**, sest on ju just nemad esimeste teadmiste edasiandjad ja nii huvi tekitajad.

Järgmisena tuleb teadmiste jagamist jätkata ja seda **kõige laiematele ühiskonna gruppidele**.

Leidsime, et ka siin on tegelikult palju erinevaid võimalusi:

Eks praegu on olukord, kus inimene, kes ise ei ole kohtuga kokku puutunud, saab oma põhilise info **ajakirjanduse vahendusel**. Leidsime, et kuna on kujunenud olukord, kus ajakirjanduses kohtu kohta avaldatav info on väga ühekülgne, tuleks pidevalt kohtute tööd, kohtuotsuseid pressiteadete näol meediale saata ja selgitada lühidalt ka erinevaid lahendeid. Siiani on näha, et kohtud üldiselt ei selgita kohtulahendeid.

Tuleks kokku leppida põhimõtted, mil kohus peaks läbi pressiteate aktiivselt teada andma, kui meedias on ilmselgelt halvustavalt ja valesti kohtulahendit – või tööd kajastatud.

Väga oluline on kohtute poolt ise pakkuda meediale teemasid, mis puudutavad tsiviil- ja haldusküsimusi, selleks võiks aasta alguses sõnastada kvartali lõikes fookusteemad, millele tähelepanu pöörata ja hiljem ka analüüsida, milliste tulemusteni jõuti.

Et kohut arusaadavamaks, avatumaks ja inimlikumaks muuta, võiks kord aastas tähistada **õigusemõistmise päeva** ja kujundada see traditsiooniks. Siin saab ühe positiivse näitena tuua kohtunike poolt 2008.aastal ühel päeval peetud 90 loengut, mis näitab, et sellise traditsiooni loomine võiks olla hea just seetõttu, et kui inimesed, kes kohtus ei käi, kohtunikega kokku ei puutu, siis selliste päevade kaudu see võimalus avaneb ja muudab kohtu avatumaks ja inimlikumaks.

Samuti on võimalus **kultuuriürituste toomine kohtumajja – foto- ja kunstinäituste korraldamine kohtumajades**.

Väga laia auditooriumini on võimalik jõuda tele- ja raadiosaadete kaudu, kus käsitletakse erinevaid juhtumeid, õiguslikke olukordi, saab tuua eredamaid, huvitavaid näiteid, olukordi, mis tekitaks huvi teadmiste järele. Seal peaks kindlasti olema siis viide, kust juba on võimalik täpsemat infot saada - näiteks kohtute kodulehekülgedelt.

Kohtute **kodulehed tuleb aga muuta informatiivseks, interaktiivseteks** ja inimest abistavateks, kust oleks võimalik saada esimene info oma tegutsemisvõimaluste kohta. Seeläbi on kohtuametnikul võimalik suunata abivajaja kohtu kodulehele, kust oleks võimalik vastuseid saada paljudele küsimustele, mis inimest huvitavad, kui tal tekib vajadus kohtusse pöörduda.

Leidsime, et oluline kohtute positiivse kuvandi loomisel avalikkuse silmis on kohtuametnike koolitamine. Kui inimene pöördub kohtu poole, siis esimene kontakt ei ole tal ju mitte kohtunikuga, vaid kohtuametnikuga ja ametniku käitumisest, selgitustest jääb esmamulje kohtust.

Need olid tegevused, mis aitaks infot viia kõige laiemale avalikkuseni, kuid **oluline on otsekontakti loomine erinevate sihtrühmadega**.

Samuti leidsime, et üks grupp, kellega võiks olla otsekontakt, oleks **kohalikud omavalitused** – koostada andmebaas, kellele saata regulaarselt kokkuvõtteid otsustest, lahendite selgitused (näiteks praegu aktuaalsel teemal eestkoste kohta) jne.

Paljud müüdid tekivad ka sellest, et tegelikult ei tunta isegi oma tegevusala reguleerivate seaduste vastu enam huvi, kui on lastud probleemidel kuhjuda. Eelkõige tekkis selline mõte meil seoses äriettevõtete, MTÜ-de, korteriühistute ja nende juhatustega seoses. Selliseid asju saaks aga väga lihtsalt ära hoida, kui inimesed oskaksid ja tahaksid oma õigusi ja kohustusi teostada. Selleks tuleks kättesaadavaks teha näiteks ettevõtjatele näidisjuhtumid – juhatuse liikme vastustus, juriidilised kohustused ja õigused, MTÜ-dele suunatud õppematerjalid ja juhtumianalüüsid jne.

Lõpetuseks võtan kokku töörühma nägemuse sellest, millised võiksid olla kohtute kommunikatiivsed **eesmärgid suhtluses avalikkusega 1-2 aasta perspektiivis:**

- kodulehe loomine, mis annaks edasi aktuaalset sisu ja kannaks abistavat rolli;
- kuumade teemade väljaselgitamine, et välja pakkuda meediale erinevaid juhtumeid seda just tsiviilõiguse alal - tänase päeva seisuga võiks sellised olla näiteks uus perekonnaseadus, hooldusõigused, abieluvaralepingu muudatused, tööõigus, kahjuhüvitised, korteriühistuid puudutavad teemad, maksud ning ka halduskohtute teadvustamine, seda loetelu võiks kindlasti jätkata;
- tihedam ja inimlikum otsekontakt avalikkusega (avatud uste päevad, kunstiprojektid kohtumajades, õigusemõistmise päevad).

Ja kõige viimane küsimus – kes on need, kes peaks, kes võiks ja kes tahaks eelpoolkirjeldatud eesmärke ellu viia. Eks siin saab vastus olla vaid üks - need peame olema meie ise, kohtunikud ja kohtuametnikud. Leidsime, et see saab olla missioonitunne, enda tunnetamine kohtusüsteemi olulise osana ja teadvustamisega, et me kõik suudame teha midagi, et kui öelda sõna kohus, seostuks see inimestele teadmise, et kohtusüsteem suudab kaitsta inimeste õigusi ja ühiskonna turvalisust.